

**ІЛЮЗОРНАЕ І РЭАЛЬНАЕ: СПЕЦЫФІКА РАСКРЫЦЦЯ ТЭМЫ
КАХАННЯ Ё АПАВЯДАННІ У. КАРАТКЕВІЧА
«ЛЯТУЧЫ ГАЛАНДЗЕЦ»**

Н. В. Гурская

*УА «Беларускі дзяржаўны педагагічны
ўніверсітэт імя Максіма Танка», г. Мінск*

*Навуковы кіраўнік – Н. В. Заяц,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт*

Анотацыя. Даследуецца спецыфіка раскрыцця тэмы кахання ў апавяданні У. Караткевіча «Лятучы Галандзец». Вылучаецца адметнасць перапрацоўкі беларускім пісьменнікам вядомай легенды пра карабель-прывід, пракрэсліваецца ўстаноўка У. Караткевіча на рамантызацыю апавяду.

Ключавыя словы: У. Караткевіч; «Лятучы Галандзец»; тэма кахання; алюзія.

Легендарная гісторыя пра «Лятучага Галандца» існуе з XVII стагоддзя. У ёй ідзе гаворка пра таемны карабель-прывід, які не можа прыстаць да берага і асуджаны вечна блукаць па марскіх прасторах. Звычайна людзі назіраюць такі карабель здалёк, часам сярод арэола, які свеціцца. Паводле легенды, калі «Лятучы Галандзец» сустракаецца з іншым суднам, яго каманда спрабуе перадаць на бераг пасланне даўно памерлым. У павер'ях маракоў сустрэча з караблём лічылася дрэннай прыкметай [3].

У розныя часы многіх аўтараў гэта легенда натхняла на творчыя фантазіі. На беларускай глебе яе перапрацоўку ажыццявіў У. Караткевіч у апавяданні «Лятучы галандзец» (1958). Сустрэча з таемным суднам у творы айчыннага пісьменніка набыла пазітыўную і рамантызаваную трактоўку, стала лёсавызначальнай для герояў, што жывуць у сярэдзіне XX стагоддзя. У назве аўтар выкарыстоўвае такі стылістычны прыём, як алюзія («намёк на агульнавядомы факт гістарычнага ці бытавога характару» [2, с. 20]), актуалізуючы легенду ў свядомасці чытачоў, рыхтуючы глебу для ўспрыняцця ўласнай арыгінальнай інтэрпрэтацыі.

Галоўны герой апавядання паэт Лявон Касачэўскі ў рэальнасці сутыкнуўся з «Лятучым Галандцам»: «...Карабель <...>, як мара, праплываў перад ім. Лявон быў вельмі сучасным чалавекам і, вядома, нікому не паверыў бы, каб яму казалі такое. Але не верыць уласным вачам было немагчыма. Карабель быў тут, такі прыгожы, такі імпэтны» [1]. Пасля ўбачанага малады чалавек пачуў словы на незнаёмай мове, падплыў да месца, дзе нешта ўпала ў ваду з карабля, гэта аказалася бутэлька з запіскай марака да каханай.

Увядзенне ў сюжэт загадкавага карабля адразу захапляе чытача, стварае інтрыгу, нараджае шмат пытанняў. Паступова аўтар раскрывае ўсе фантастычныя акалічнасці, спалучаючы ідэальнае, ілюзорнае з прапаўдападобным, рэальным: з'яўленне таямнічага судна аказваецца прадуманай інсцэніроўкай, злым жартам над Касачэўскім.

Трыццацігадовы паэт Лявон Касачэўскі – творчая натура, адрозніваецца ад іншых, імкнецца да шчырасці ў век практыцызму і фальшу. У жыцці Лявона адбылася сітуацыя, якая паўплывала на яго эмацыянальны стан: ён даведаўся пра здраду нявесты і вырашыў уцячы «загойваць сардэчную рану» ў латвійскі рыбацкі гарадок. «Ён сумаваў па Анэлі, па яе бязвольных далонях, па нахабных прыжмураных вачах. Пасля адышло і гэта, і толькі травяністы пах першых астраў нагадаў яму часам мінулую восень, шчасце» [1]. Як уяўляецца, У. Караткевіч не дарэмна разводзіць жыццёвыя шляхі Анэлі і Лявона, бо гэта людзі з зусім рознымі поглядамі на разуменне сутнасці кахання. Анэля і яе сяброўкі маглі дазволіць сабе «флірт без ценю дасціпнасці», непрыстойныя размовы. Дзяўчына ўвогуле за месяц да вяселля з лёгкасцю забылася пра каханага. Мужчына ж быў шляхетны ў адносінах да Анэлі, не хаваў замілавання, прымаў яе такой, як ёсць: «Напружаны нават у сне твар, раскрыты рот (паліпы ў носе, ці што?). Нічога ад яе дзённага зачаравання не было ў гэтым вобліку, толькі ніколі раней Лявона так не цягнула да яе, не быў ён такі блізкі з ёю – да апошняй мяжы» [1]. Але, відаць, шчырыя, пабудаваныя на даверы адносіны не цікавілі абранніцу.

Праз сітуацыю з нявестай пісьменнік толькі пачынае раскрываць рамантычны патэнцыял Лявона Касачэўскага. Героя цікавіць марыністыка і даўнія паданні: на яго стала ляжаць «Сагі пра вікінгаў», «Гісторыя конунгаў Нарвегіі», «Легенды паўночных мораў». У хвіліны адзіноты ён цытуе любімыя радкі, таксама пра водную стыхію: «У моры імчыць карабель-невідзімка, / Згас за марамі Альдэбаран. / З зорнага сяйва, расы і дымкі / Шлях пралягае за акіян. / Ванты спяваюць! Ванты спяваюць!» [1]. Цікава, што ў якасці любімых радкоў Лявона У. Караткевіч выкарыстоўвае ўрывак з уласнага твора – «З зорнага сяйва і пены крывавай, або Паэмы аб павароце стырна», прысвечанай Арцюру Рэмбо, аўтару знакамітага марыністычнага верша «П'яны карабель». На наш погляд, пісьменнік неаднаразова апелюе да марской тэматыкі таму, што вобраз мора можна трактаваць як магутную, загадкавую і рамантычную стыхію. Апантаны морам, няхай і ў сэнсе літаратурных густаў, Касачэўскі супрацьстаіць рэальнасці – такім чынам падкрэсліваецца рамантычнасць галоўнага героя.

Але на шляху летуценнага паэта сустракаюцца людзі, якія не заўважаюць прыгажосці ў жыцці і жадаюць зрабіць балюча таму, хто ўмее яе бачыць. Антаганістамі рамантыка Касачэўскага паўстаюць прагматычныя і цынічныя дзеці XX стагоддзя – рэжысёр Грабоўскі і яго сябры. Праз апісанне знешнасці гэтых асоб аўтар дае іх псіхалагічную характарыстыку, а разам з тым і негатыўную ацэнку: «Адзін з іх быў высокі, вельмі спешчаны мужчына з

маладой сівізною – вядомы рэжысёр. Другі – маленькі, са смешным памятым тварам – яго сябра, крытык Моршч (а для ўсіх проста Вінцук). Астатнія былі, напэўна, артысты: падкрэсленая выразнасць жэстаў, што па-за сцэнай здаецца ненатуральнай, тэмбрыстыя галасы» [1]. Багемная кампанія не любіла Лявона, зняважліва і пагардліва ставілася да яго, хаця рэальнай падставы для гэтага не было: «Можа, гэта і смешна, а я інстынктам не люблю гэтага чалавека. Ведаю – добры хлопец, ведаю – неблагі паэт, ведаю – не ханжа» [1]. Касачэўскі быў не падобны да іх, адрозніваўся поглядамі на жыццё, верыў у чалавека, нягледзячы на расчараванні, заставаўся рамантыкам. У сваю чаргу Грабоўскі заўважаў у людзях толькі дрэннае, не жадаў разумець летуценнікаў, смяяўся з іх, лічыў неадпаведнымі сучаснасці: «Чалавек-рамантык, сцвярджаю гэта, у наш век тое самае, што жывы мамант» [1].

Але ў кампаніі рэжысёра была асоба, якая падтрымлівала Лявона, гэта – крытык Моршч. Ён не мог слухаць недарэчных выказванняў Грабоўскага, яму было прыкра ад таго, што існуюць людзі, якія не чуюць нікога, акрамя сябе, не ўмеюць марыць. Моршч заступаўся за Касачэўскага ў размовах з рэжысёрам: «Што ж, напэўна ў яго асаблівы зрок, калі ён бачыць прыгажосць нават там, дзе мы нічога не заўважылі б, акрамя гною. <...> І, ведаеш, мы, напэўна, самі вінаваты ў тым, што рамантызм вымірае: не прызвычаліся бачыць прыгажосць нават у бочцы з зялёнай вадою ля плота, нават у зламанай вярбе» [1]. Крытык верыў у моц мар і светлых думак, лічыў, што такія творчыя і рамантычныя натуры, як Касачэўскі, заслугоўваюць шчасця і кахання: «Ведаеш, я малю бога, каб яму дасталася сапраўдная прынцэса. Так абрыдлі шлюбы толькі з-за таго, што мужчыне апрыкралі сталоўкі» [1].

У фінале твора раскрываецца загадка «Лятучага Галандца», што з’явіўся перад Лявонам. Жарт Грабоўскага і яго сяброў абярнуўся для паэта сапраўды казачнай і лёсавызначальнай сустрэчай. Відаць, дзеля такога Лявону варта было перажыць здзек з уласных пачуццяў. Рэжысёр і яго кампанія задэкарыравалі судна пад старадаўні брыг, самі сталі актёрамі розыгрышу, спецыяльна ўкінулі ў ваду бутэльку з лістом нібыта ад марака «Лятучага Галандца» да сваёй каханай (аўтар прасіў таго, хто знойдзе пісьмо, перадаць яго дзяўчыне). Здзіўлены здарэннем, Касачэўскі вырашыў знайсці Марыю – адрасата ліста. І, як аказалася, недарэмна. Па ўказаным у бутафорскай запісцы адрасе жыла актрыса Марыя Якубовіч, якая калісьці адмовіла Грабоўскаму ў заляцаннях, тым самым пакрыўдзіўшы яго мужчынскае самалюбства. «Проста гонару залішне, уяўляе сябе прынцэсай, – суцяшаў сябе рэжысёр. – А я ўпэнены, каб захацеў – была б яна маёй жонкай. Толькі не такі я дурань, каб столькі сіл на гэта траціць. Ну ты падумай: ніякай жаночай прывабнасці, рэзкая, пырхае на ўсіх, як дзікая кошка. Твар каменны» [1]. Лявон жа бачыць у Марыі зусім іншага чалавека. І, самае важнае, дзяўчына разумее яго: «Усё адбылося як трэба. На хвіліну мы паверылі,

што казкі будуоцца не на пяску» [1]. Марыя, якая «не належыць да пароды коцікаў», раскрывае рамантычнаму госцю сваю сапраўдную сутнасць:

– Вы зусім не такая сёння, – ціха сказаў ён. – Вы такая пакорлівая лёсу, і гэтаму небу, і мору.

– Так, – сказала яна. – Можна хоць тут апусціць рукі, адчуваць сябе звычайнай, слабай дзяўчынай [1].

Зачараваны душэўнай глыбінёй, справядліваасцю і міласэрнасцю Марыі, Лявон не хоча губляць сувязь з актрысай – яго апаноўваюць рамантычныя пачуцці, і дзяўчына адказвае ўзаемнасцю.

Як бачым, у апавяданні «Лятучы Галандзец» У. Караткевіч стварае сітуацыю, у якой ілюзорнае становіцца рэальным, недарэчны жарт аказваецца пачаткам вялікай гісторыі кахання. Рамантык, як і яго герой, пісьменнік стварае аптымістычную інтэнцыю: у жыцці таго, хто не расчароўваецца, а верыць у лепшае, абавязкова з’явіцца свой карабель і прынясе чаканае шчасце.

Бібліяграфічны спіс:

1. Караткевіч, У. Лятучы Галандзец [Электронны рэсурс] / У. Караткевіч // Беларуская палічка : беларуская электронная бібліятэка. – Рэжым доступу: https://knihi.com/Uladzimir_Karatkievic/Latucy_Halandziec.html. – Дата доступу: 02.04.2023.

2. Рагойша, В. Тэорыя літаратуры ў тэрмінах : дапам. / В. Рагойша. – Мінск : Беларус. Энц., 2001. – 384 с.

3. Flying Dutchman [Electronic resource] // Wikipedia: The free encyclopedia. – Mode of access: https://en.wikipedia.org/wiki/Flying_Dutchman. – Date of access: 02.04.2023.

ІКОНЫ СТАРАДАРОЖЧЫНЫ ЯК НЯМЫЯ СВЕДКІ ГІСТОРЫ

А. С. Дамарад

УА «Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка», г. Мінск

*Навуковы кіраўнік – І. М. Мішчанчук,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт*

Анотацыя. У артыкуле разглядаюцца асаблівасці ікон Старадарожскага раёна як культурных артэфактаў, вызначаецца іх роля ў духоўна-маральным выхаванні асобы.